WEEKLY MAGAZINE — MAGYAR HIRLAP 1919. FEBRUÁR 7.

Hétről Hétre

A MAGYAR HIRLAP SZÉPIRODALMI MELLÉKLETE

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY
FEB 15 1919

A TULZSUFOLT BUDAPEST

A Nemzeti Tanács erélyes proklamációja.

Napok óta a keleti és nyugati pályaudvar képe ujból szomoruan emlékeztet a nagy erdélyi menekülés idejére, a gyéren érkező vonatok is zsufoltan menekülőkkel futnak be, sokgyermekes családok néhány batyuval, rettenetes állapotban kászolódnak le a kupékból. Ujból menekül Erdély és megint szalad a felvidék, ám most — ezt kötelesség megállapitani — minden ok nélkül. Romániából reguláris katonaság vonul be Erdély ősi földjére és még egyetlen faluból sem jelentettek eddig semmiféle attrocitást. Söt a bevonuló csapatok parancsnokai maguk is hirdetményben szólitják fel a lakosságot maradásra, azzal, hogy senkinek sem személyében, sem vagyonában nem esik bántódása. És ngyanigy van ez a felvidéken, amelyet most a csehek megszállnak s akiknek bizonyára legönzőbb és legsajátibb érdeke, hogy jövendő honpolgáraikkal kiméletesen bánjanak. De az embereknek bizonyos része érthetetlen módon fél, menekül, ezzel csak növeli a pánikot, amely pedig előbb-utóbb katasztrófára vezethet. Mert nem szabad elfelejteni, hogy ez az emberáradat, amely napról-napra növekszik, mind Budapest felé zudul és ma a főváros ott tart, hogy teljesen képtelen több menekülő befogadására és ellátására. Ezt a tényt a főkapitány, belügyminiszterium és Liber Endre, a menekülők kormánybiztosa egyértelmüen megállapitották. A veszélyeztetett vidék lakosainak meg kell érteni, hogy erre az elhatározásra csupán a kényszeritő szükség parancsa késztette a fővárost, nincsen más kiut, a fővárosnak első kötelessége, hogy Budapest állandó lakosságáról gondoskodjék.

A belügyminiszteriumban nap-nap után folynak a megbeszélések az ideözönlő meenkültek elhelyezésére vonatkozóan.

A Pesti Napló munkatársa meg kérdezte dr. Dietz Károly főkapitányt, aki ezeket mondotta:

— Köztudomásu tény, hogy a menekülők ideözönlése napról-napra növeli az amugy is nyomasztó lakásinséget, söt erősen kell tartani attól, hogy az élelmezést veszélyeztetik. Az idejövő menekülőket, nem — mint az erdélyi menekülés idején — életveszély hajtja, hanem teljesen alaptalan félelem, söt gyakran az a feltevés, hogy itt Budapesten jobban és kényelmesebben élhetnek. Ezért van az, hogy a penziókat és szállókat gazdag vidéki családok foglalják le s ott gond nélkül élnek. A főváros hatóságai ma arra is alig képesek, hogy a harcterekről hazajövő, budapesti illetőségü lakosokat ellássák és épen ezért igen sürgősnek és szükségesnek látszott gátat vetni a Budapest felé igyekvő menekülők áradatának.

— Épen ezért inditványoztam a belügyminiszternek, hogy az ország egyes részeinek közönségét hirdetményeken nyugtassa meg s hivja fel arra, hogy ne meneküljenek. És főként ne utazzanak Budapestre, mert itt sem lakást, sem ellátást nem tudunk adni nekik. Ezentul csupán a hatósági engedély alapján engedik majd meg a vonatok használatát és a vasuti péztárakat utasitottuk, ne adjanak ki jegyet, csak a legindokoltabb esetekben. A jegy nélkül utazókat a kalauzok le fogják szállitani. Aki engedély nélkül tartózkodik a fővárosban, azt alkalmas módon visszaküldjük. A kormánybiztosságnál most külön szervet létesitettünk, amely a rendőrséggel karöltve dolgozik majd. Az, aki két napnál hoszszabb időre jön majd, annak le kell jelentkeznie a kormánybiztosság hivatalában és köteles engedélyt kérni. Ezt az engedélyt azonban csak teljesen indokolt esetben adjuk meg. Aki ilyen engedélyt nem mutat fel, az sem élelmiszert, sem lakásutalványt nem kap, egyuttal utasitottuk a penziókat és szállókat, hogy az ilyen menekülőket ne lássa el. Végül szükségesnek látom megjegyezni, hogy a menekülésre, onnan, ahonnan most indult meg, semmi szükség nincsen, mindenki nyugodtan maradhat lakhelyén.

Liber Endre kormánybiztos a menekülés kérdéséről ezeket mondotta:

— Az utolsó napokban különösen Erdélyből és a Felvidékről jöttek menekültek. Hangsulyozom, hogy menekülésre semmi szükség sincsen, azt mi sem bizonyitja jobban, minthogy a legtöbb helyen a hatóságok ottmaradtak. És ha már el is hagyták lakhelyeiket, teljesen indokolatlan, hogy mindenki Budapestre igyekszik, amikor vannak közbeeső stációk, igy Arad, Kolozsvár, Debrecen, Nagyvárad, stb., ahol ugyanolyan segélyben és ellátásban részesülnek, mint Budapesten. A kormány is, én is megkerestem ezeket a városokat és ismertettem velük a segélyezés módját és mérvét. Azoknak a városoknak, amelyek pénzt kértek e célra: elküldtük a szükséges összeget. Az bizonyos, hogy Budapest több menekülőt nem tud felvenni. A lakásügyi kormánybiztos elhatározta, hogy a legerélyesebb rendszabályokhoz nyul és lakást szerez a pestieknek. Én reám, annak idején, amikor kineveztek a menekültek kormánybiztosának, rámruházták ugyan a lakásrekvirálási jogot, de ezzel a joggal én nem tudok élni. A lakásügyi kormánybiztos ur a menekültek részére maga sem tud lakást szerezni.

— Eddig is csak iskolákat üritettünk ki a menekültek elhelyézésére, de sokáig ez sem megy. Ujabb iskolákat e célra nem lehet elvenni és végre is a tanitást sem szüneteltethetjük bizonytalan ideig. A menekültek dolgában tárgyaltam a főkapitány urral is, akivel egy véleményen vagyunk s ennek megfelelően a főkapitány már meg is tette az előterjesztést. A belügyminiszter ur is osztja nézetünket s már legközelebb rendelet jelenik meg amely elejét akarja venni az oktalan menekülésnek.

— Miután a vasuti közlekedés is csak korlátolt mértékben áll fenn, pláne nem kell Budapestig jönni a menekülteknek, ennek semmi értelme nincsen. A bevonult csapatok erőszakosságáról eddig még nem halottunk. Söt Brassóban már a város szélein vannak a románok, de a városban nyugodtan folyik a tanitás. Erdélyből leginkább ügyvédek, jegyzők s más exponált állásu állami és megyei hivatalnokok jönnek el. Mi természetesen, amennyire csak lehet, korlátozzuk a menekülők számát.

— A kormánybiztosság a rendőrséggel karöltve dolgozik és a főkapitány most mellém rendelte Kisteleky Imre rendőrtanácsost, aki segiteni fog munkámban. Az a tervünk jelenleg, hogy embereket küldünk ki a közeli városokba és nagyközségekbe, hogy megállapitsuk, van-e ott hely és megfelelő eljárás. Bizonyára találunk majd olyan helyet, ahol az élelmezés kérdése sokkal könnyebb és a lakáskérdés is megoldható. A közel jövő feladata a menekülők rendszeres visszatelepitése. Azokat az idegeneket, akiknek lakóhelyéről rendet jelentenek, nyomban visszaküldjük, hogy folytassák a munkát ott, ahol elhagyták. Ezt kivánja az ország érdeke. Ma Budapesten összesen 30—32,000 bejelentett menekült van, de legalább még 10,000, aki nincsen bejelentve.

— Az erdélyi menekülés idején is teljes csendben és rendben ment a meekültek visszatelepitése, reméljük, most sem lesznek különösebb nehézségek. Budapest lakosságának érdeke, hogy a felözönlés megakadályoztassék, mert nem vagyunk élelemmel oly tulságos böven ellátva. Amink van, azt szivesen megosztjuk, de többet azután mi sem tehetünk.

Ez a két nyilatkozat bizonyára kiábránditó azoknak a menekülőknek, akik Budapesten látják az igéret földjét, ámde szomoru valóság. A főváros most amugy is erőpróbáját éli és teljesen ki van zárva, hogy összeroppanás nélkül birná el, há még ujabb és ujabb menekülők jönének ide, ugyanakkor, amikor lakóhelyükön nyugodtan megmaradhatnának.

Mindenki maradjon a helyén.

A Magyar Nemzeti Tanács felhivást bocsátott ki, amelyben felhivja a megszállott területek lakosságát, hogy a békekötésig, amely a területi viszonyokat is rendezi, maradjon mindenki foglalkozása mellett a maga helyén. Ez érdeke az országnak és érdeke minden állampolgárnak is. A főváros annyira tultömött lakossággal, hogy a harctérről visszaérkező katonáknak sem tud helyet adni, pedig ők a háboru előtt állásuknál vagy foglalkozásuknál fogva Budapesthez voltak kötve. Olyan a lakásinség, hogy külön hivatalt szerveztek a legszükségesebb igények kielégitésére és képtelen még erőszakos módon is elhelyezni a jelentkezőket. A téli fagyban nyomor és inség várakozik a Budapestre özönlő közönségre. Emellett felélik a készletet és felboritják a főváros közélelmezését. Budapest el bir tartani egy millió embert, de nem tud kettőt. A közeli béke remélhetőleg meghozza az ötéves háborus nyomoruság után a társadalmi békét és azt a belső nyugalmat, amely nélkül állami szervezet fenn nem állhat. Főleg a közhivatalnokokat figyelmeztetjük, hogy kötelességük helyükön kitartani.

Hock János,
a Nemzeti Tanács elnöke.

BERGER

IRTA: **RÁKOSI VIKTOR.**

Mikor az öreg Berger Adolf (Szentjóbi előnévvel) nemességet kapott, mindenki nevetett a vármegyében. A mi vármegyénk híres nemesi vármegye volt. A Körtvélyesek, Pereczek, Kámzsayak, Dandárok, Pokolok külömb vérnek tartották magukat a legelső mágnás családoknál. Sehol az országban annyi bocskoros nemes (egész faluk) nem volt, mint nálunk. Volt aztán egy egész csomó familia, mely hajdan nagy szerepet játszott, a történelem által is följegyzett vitézeket adott az országnak, de aztán elszegényedvén, visszahanyatlott a parasztsorba. Mások koldusmódra bár, de állták még az uri versenyfuttatást. Az ingóságok leltára ez: négy ló, sárga kucsirkocsi, inas a bakon, egy jó puska, egyéb semmi. Az inasnak még sárga kamáslija is volt, mert ezt minálunk igy kivánta a bonton.

Szentjóbi Berger Adolf furcsa kis figura volt a mi különös kis hazánkban, ott a daróci kék hegyek és a Szitnya vize közt. Az öreg Berger azelőtt nem igen szitott mihozánk. Másfelé voltak birtokai, meg Budapesten házai, nálunk csak egy répacukorgyárat csinált és minden évben jó drágán összevásárolta a megyei uraktól a répát. Ő maga azonban alig fordult meg köztünk. Legföljebb ha egy esztendőben kétszer láttuk a megyei székvárosban. A Hungária fogadóba szállt, egynehány ügyvédet meglátogatott, a gyárat megvizsgálta; rozoga városi fiakkeren ment ide-oda, amit nálunk csak vigécek szoktak tenni. Nem köszönt neki senki, nem vette észre senki.

Az első nagy elbámulás akkor volt, mikor Berger (és ez ugy csapott be a vármegyébe, mint a ménkü) megvette a Daróci grófok ősi birtokát. Ekkor kezdték uriemberek észrevenni, hogy ő is van a világon.

A harmadik birtok volt nagyságra nézve a vármegyében. Kastély, kápolna, képtár, fegyverterem, azután tó és óriási park. Hogy miért uszott el mindez, arról a föld alatt nyugvó Dáróciak tudnának beszélni, akik a szentpétervári, párisi londoni nagykövetségeknél szolgáltak, — —vagy a bécsi udvarnál testőrködtek.

A mi eleven Darócinknak, hogy kimásszék a hinárból, nem maradt más tennivalója, minthogy a legbecsesebb családi birtokot, az ősi fészket eladja.

Mondanom sem kell, hogy a vármegyei közvélemény ezért kigyót-békát kiáltott rá. Ne retiráljon meg, várja meg, hogy a romok rá dőljenek és maguk alá temessék.

Évszázadok könnyelmü gazdálkodásának az ódiuma mind, mind az ő vállaira háramlott. Azéra, aki oly kegyetlenül elkótyavetyélte az ősök fészkét.

Nem egyszer hallottam magától az alispántól:

— Hja, a Daróci-család olyan mint a krumpli: a java a föld alatt van.

Azt meg egyszerüen szemtelenségnek nyilvánitották, hogy a répás Berger merte megvenni. Mit csinál az azzal a XV-ik századbeli kastélylyal? Csupa nevetség.

Általános örömöt okozott, mikor megtudtuk, hogy Berger köteles a maga költségén egy kétöles kőfalat építtetni a kastély körül s hogy abba gróf Daróci Pongrácon, a majorcskón kivül senkinek sem szabad belépni. A képeket ponyvákkal leteregették, az ablakokat bedeszkázták, az ajtókat lecsukták, igy állt a kastély némán és komoran a park közepén, mint a Daróciak utolsó darab birtoka az országban.

Berger a maga számára a tiszttartója kertjében, a dombon épitett egy szerény házat. A régi gazdatiszteket különben meghagyta, sőt javitotta a fizetésükét, ami meglehetős elbámulást keltett, mert 1815 óta nem történt.

Azt is nagyban kérdezgettük, hogy fog-e Berger installációt rendezni és kik fognak oda elmenni? Kik utasitják vissza és hogyan fogják lefőzni Bergert?

Hiába vártunk pikáns eseményeket: Berger nem rendezett "Kamukéró"-t (mint nálunk mondják). Egyszerüen beült a birtokba. Vagy nem is ő, hanem — azt beszélték — a fia, aki eddig külföldi akadémiákon tanult, s most itt tudományosan fog gazdálkodni.

A birtokvásárlás révén Berger egyszerre virilista lett a megyében. Mutatkozott az évnegyedes közgyüléseken, a gazdasági egyesületben s már nem a rossz helyi fiakkereken járt, hanem valami közönséges fekete hintón, melybe két igás ló volt fogva. Igy jött be a városba, szerényen, csöndesen, nem is jött, csak ugy szivárgott. Nyugodtan, halkan beszélt, alig vették tudomásul, hogy fejtörésben és nagyszabásu kereskedelmi tervekben megbarázdásodott arca és a semmiből való vagyonszerzés erős, szakadatlan munkájában meggörnyedt alakja is ott van az ő körükben. Nem szerették, sőt gyülölték s a legcsekélyebb elismeréssel sem voltak iránta... Az semmit sem változtatott Berger helyzetén, hogy a főispán vagy kétszer meghivta ebédre. Azért csak répás volt a neve. Amint kihuzta megint városunkból a lábát, ugy elfelejtettük, mintha sohasem láttuk volna.

A megyei nemesség nagy mükedvelői előadással összekötött bált rendezett. Szép volt ez a mi bálunk mindig, öröm volt az ősi törzsek üde, friss, fiatal hajtásait együtt látni. Most is nagy készülődések folytak rá. A fiatal Berger egy kiküldött irnokunknak szivesen megengedte, hogy három kocsiderék cserfalombot hozzanak be a városba, a megyeház nagytermének és a lépcsőháznak diszitésére. Az irnok fényesen reggelizett odakint Kis-Darócon és azt regélte, hogy az üvegházban csodaszép pálmafák és exotikus virágok vannak. A bizottság elnöke, Borkay Pista ezeket is elkérte, a terem sarkainak és a bálanyák emelvényének diszitésére. A bál napján, dél tájban hosszu szekere jött be a kis répásnak (igy hivtuk a fiatal Bergert, akit különben nem is ösmertünk), tele gondosan bepólyált, vatta közé rakott délszaki növényekkel és frissen szakasztott virágokkal. Három szakértő kertészlegény kisérte a drága csemetéket.

A bálbizottság nagyon meg volt hatva és Sarlay Muki meg is mondta a főjegyző hivatalos szobájában:

— Halljátok, fiuk! Ezt a kis répást meg kellett volna hivni a bálra.

Általános fölháborodás támadt erre a kijelentésre, s pár perc mulva Sarlay Muki a közvélemény előtt oly szinben tünt föl, mint aki Zoltán-vármegye becsületén a leghatározottabb szégyenfoltot ejtette. Köszönje meg, hogy elfogadjuk a szivességeit. Mit akar még? Első eset volna, hogy oly gyöngéknek mutatjuk magunkat, akiknek a vagyon imponál.

Bálunk tehát mocsoktalanul és kitünő sikerrel zajlott le, másnap a Berger kertészei visszatértek a délszaki növényekkel Darócra s a küldeményről mindenki megfeledkezett volna, ha Daróci Elemér gróf (ki tiszteletbeli aljegyző volt a vármegyénél) becsmérlő megjegyzéseket nem tesz arra a módra, melylyel a kis répás be akar furakodni a társaságba. Ezen is elnevetgéltünk egypár napig a hivatalos szobákban, aztán napirendre tértünk fölötte.

Ekkor ütött be a Bergerék Szentjóbisága. Mikor az első derültség hullámai lecsillapultak, elkezdték a főispánt szapulni, aki ezt "odafönt" megcsinálta (ezalatt a kormány értendő). A főispán sunyi módon, titkolódzva a vállát vonogatta, közérdekről, állami szempontokról dünnyögött — de sohasem felelt határozottan s ez az eljárás aztán megteremtette azt a nézetet, hogy a főispán ártatlan az egész dologban s hogy az tisztán a kormány müve.

Azután jött az évnegyedes megyegyülés. Mint virilista, ott ült Berger Adolf is. Mikor már jól benne voltak a tárgysorozatban, fölállt az igen elszánt embernek ismert főjegyző s pár szónyi, de meglehetősen szintelen bevezetés után azt inditványozta, hogy Berger Adolf "polgártársunkat" nemesi rangra való emelése alkalmából a gyülés üdvözölje.

— Eláll! Eláll! — kiáltott egy csomó ember. Mások látván, hogy a főispán az inditványra helyeslőleg bólingat, halljuk-ot kiabáltak.

— Nem kell! Mi közünk hozzá! Pénzen vásárolt nemesség. Hát még hová alázkodjunk? Mit tolakodik közénk? — ilyen élesebb kiáltások hangzottak ki az általános zajból.

Mikor egy pillanatra csend lett, a karzatról leharsogott egy stentori hang:

— Ez komiszság, egy becsületes emberrel igy bánni.

Óriási zaj támadt erre. Öklök emelkedtek a közbeszóló felé, s mindenki követelte, hogy nevezze meg magát és hogy a hajduk dobják ki a karzatról. De legdühödtebb volt Petri Balázs, a megyei ifjuság vezére és mintaképe. Fölugrott egy székre és ugy követelte az ismeretlentől, hogy leplezze le magát.

A karzatról egy zömök, szélesvállu fiatalember nézett le a forrongókra. Egy darabig csak hallgatott, aztán tölcsért csinálva a szájából, leharsogott:

— A Berger Adolf fia vagyok.

— A kis Répás!

— A Szentjóbi!

Harsogó kacaj támadt e két közbevisitott kiáltásra. A főispán folyton csengetett, de hiába. A karzatról futva távoztak a hölgyek, az öreg Berger sápadtan tántorgott ki a gyülésteemből, hol Petri még egyre hadonázott a kis répásra, aki egész nyugodtan fixirozta őt és a köréje gyült aranyifjuságot.

A folytatása az lett, hogy a kis Berger a jobbkezére nyomorékká vágta Petrit, lelőtte a cilinderét Sallaynak, Kámzsay Berci viszont egy harminckét öltéses sebet vágott a mellére, amibe két hétig feküdt Darócon, még pesti orvosokat is hozattak hozzá.

Alig hogy fölgyógyult, a főispán meghivta piknikjére. A kis répás a méltóságos asszonynak és a főispán leányainak gyönyörü bokrétákat küldött be a mulatság napjára. A piknik után hajnalban éjjeli zenét adtunk az összes jelen volt szép asszonyoknak és lányoknak, utána a Hungáriába vonultunk, ott estig mulattunk, aztán cigányostól kivonultunk Darócra, ahol az utómuri három napig tartott. Erre az időre a megye megszünt.

Rá két hónapra a kis répást a választmány egyhangulag fölvette az uri kaszinóba.

Mikor ezt az alispánnak hirül vittem, megcsóválta a fejét s igy szólt:

— Magyar vér, bolond vér; hogy bántatok az apjával és hogy bántok a fiával! Az erényeiket nem követjük, hanem a mi hibáink tetszenek bennük nekünk és rokonszenvessé teszik őket.

3 SZÓ: "Házasodjunk" Most Vasárnap

Ha jól akar mulatni, ha működtetni akarja nevető izmait, jöjjön el a HÁZASODJUNK cimü bohózatot megnézni, most vasárnap, február 9-én este 7 órakor a Peninsular Hallban. Vegye meg ma vagy holnap jegyét, nehogy kiszoruljon. Nem mindig kinálkozik ilyen alkalom jót nevetni

A LIFT FELJEBB MEGY

IRTA: **KARINTHY FRIGYES.**

I.

A laboratórium előtt egy terrasz volt: este a fiatal tanár fiatal feleségével kiült a terraszra, az asszony odaült, ölébe hajtotta a fejét. Végtelen, holdtalan, csillagos ég. Lent lankás mezők nehezedtek, a jegenyeallé hallgatagon és megdermedve nyult ki alattuk. A fiatalember ivott is valamieskét, minden érdekelte, lelkesitette és tele volt szerelemmel. Az öreg tudósról is beszélt, az egyetemi tanárról, akivel együtt töltötte a délutánt és aki óvatos modorához képest nagyon hizelgő dolgokat mondott neki: — és végre rábizta nehány napra azt az ezredgramm rádiumot, amit nehéz tokjával együtt a mellényzsebében hordott most is.

A fiatal tanár büszkélkedett, kivette zsebéből a tokot és kitartotta maga elé.

— Látod?

Hosszukás tubus tengelye táján halvány, kékes fénypontocska világol. Ez a betokozott, vastagon körülzárt rádium emanációja: a piciny fémdarab rettenetes fényenergiája keresztülvilágitja az ujjnyi acéllemezt.

Az asszony nézte, hitetlenkedett, bámult. A tanár is felizgult, széditő számokat vágott ki, rémitgette a feleségét.

— ...Harmincezer kalória... tudod-e mennyi az?... Az emanáció másodpercenkint millió és millió részecskét lövel ki ebből a parányi elemből... És milyen nagyszerü dolgokat beszélt az öreg!... Tudod-e, a részecskéknek ez a taszitása, ha ugyanezt az erőt vonzásban fejezem ki, akkora, hogy ez a csöpp fém itt a zsebemben hatszázmillió kilométerre ránt el magával, szőröstől-bőröstől, feltéve, hogy ebben a távolságban egy megfelelő tömeg rádium vonzza ezt a kiszakadt darabkát, az ürességen keresztül...

— Hatszázmillió... — állt el lélegzete az asszonynak. — Mennyi az?

A fiatalember a csillagos égen nézett körül, hogy valami példát találjon.

— Látod azt a vörös, picinyke pontot? Az a Saturnus, aminek a gyürüit multkor mutattam neked, teleszkópon... Éppen jó példát találtam, a spektrál-analizis kideritette, hogy a Saturnus félfolyós anyagában nagyon sok a rádium... Már most tegyük fel, hogy a rádium, ez a titokzatos, ismeretlen elem, amiből oly kevés van a földön,... ez az ördöngös anyag, ami felforgatta nehezen összetákolt kémiánkat s miatta ujjá kellett formálni minden elméletünket...

Hirtelen megállt, elgondolkodott. Aztán különös, vontatott hangon folytatta. Maga elé beszélt, a szeme kitágult — ez az uj lehetőség most alakult agyában.

— ...Miért ne?... Egy más világ kiszakadt darabja nyilván... egy távoli másik világnak, ahol másféle minden nehézkedés... igen, egy darab, meteorit ez, itt a zsebemben... talán a Saturnusból egy darab, ami idetévedt a földre... és most felforgat minden földi törvényt... mert ekkora vonzást és ekkora taszitást mi nem ismerünk. Ó igen... egy darab kiszakadt Saturnus... és rettenetes volna, hogy egyszer a taszitás, amivel ama bolygó e porszemet kilökte magából, egy pillanatra vonzássá alakulna...

— Ugyan... — szólt közbe az asszony.

A tanár tünődött, odavetve mondta csak:

— ...Miért ne?... hisz erre itt a Földön ezer a példa... A folyóssá vált gáz atom-taszitása már atomvonzássá alakult... ehhez csak a hőmérséklet változása kell... egy ilyen hőmérsékletváltozás a Saturnuson... egyetlen pillanatra... és minden rádium széditő sebességgel repül vissza helyére, magával rántva mindent, ami rokon vele...

— Rokon...?

A tanár félig nyitott szájjal feszülten meredt maga elé. Most már nagyon különös dolgokat érzett.

— ...Igen, rokon... Ki tudja?... Hiszen minden elmélet megingott az utolsó tiz év alatt... Anyag és erő... mindegy... Egyszer azt mondtam magamnak, egy sétatéren történt, emlékszem, megdöbbenve a gondolattól, mert hirtelen jött, mint a villámcsapás: "Az anyag limese az erő." Az anyag legkisebb része nem anyag már, hanem erő... Erő, életerő, lélek, ha ugy akarod... És a rádium... amely már itt a földön erővé alakul... előttünk... az egyetlen, a döbbenetes... az ismeretlen... És a lélek az agy emanációja... az erővé, lélekké alakult agyvelő... igen, a lélek az agyvelő emanációja... érted ezt?... a lélek, az egyetlen, mely ugy jön létre, mint a rádium energiája... és a rádium... az egyetlen anyag, mely ugy emanálja az erőt, mint ahogy az agy emanálja abstrákt lényüket, a lelket... a rádium, igen... és a lélek, a radioaktiv értelem... ha egyszer minden, ami taszitás volt, vonzás lesz megint... és minden rádium visszarepül... és minden értelem felszabadul... és minden lélek elmenekül... elszáll... a rádiummal...

Az összefüggéstelen, rapszodikus szavak ugy töredeztek elő, mint mikor egy égő házból, a nyitvahagyott ablakokon keresztül, egy-egy lángnyelv kicsap. Az asszony nyugtalanul nézett az emberére.

— Bibi — mondta és rátette kezét a férfi kalapjára.

A fiatalember megrázta magát és egy pillanatig kifejezéstelenül meredt az arcába. Egyszerre hangosan elnevette magát.

— Látod, milyen ostobaság. Hja, a rendszer, a rendszer, — mondta az öreg ma délután. A jó öreg Kant megirta minden lehető metafizika jövőjét... Ez persze nem volt közte. Igaza van neki. Micsoda gyerekes, hebehurgya dolog.

Egypárszor végigsimitott homlokán, aztán csupa meleg mosolygás és szerelem volt, mikor magához szoritotta a meleg asszonytestet. Suttogott és lágy volt a hangja.

— Vonzás... taszitás... Micsoda bolond beszéd... Van-e vonzás, ami innen kiszakit, ha te nem akarod? Van-e vonzás ennél nagyobb?

És magához szoritotta a mellét. Az asszony hozzábujt, mint egy macska.

— Emlékszel... — sugta, — mikor jegyben jártunk... Füzesén... te azt mondtad, hogy a Saturnus gyürüje jó lesz az ujjamra...?

A férfi nevetett, mint akit csiklandoznak.

— Hahó! A jó kis Saturnus! Az ám!

Fölnevetett az égre, intett a csillagoknak. E percben ugy látta őket, mint hatéves korában, mikor a nagymamája mesélt, karácsonyestén, kint, az üvegház elején — és azt mondta, hogy a csillagok kis gyertyák, amiket Jézuska gyujtogat az égi karácsonyfa lombjaira. És elaludt a felesége karjaiban.

II.

Tizenegy órakor délelőtt sütött a nap, villamosok csilingeltek, rikkancsok kiabáltak, az irodákban percegett a toll, a csarnokokban tartka főzelékek és véres mészárosok. A fiatal tanár gondolt egyet, a rövidebb utat választotta, átvágott egy közön és ott is volt az egyetemen. Sietett, tizenkettőre kellett találkoznia az öreg tudóssal, hogy visszaadja neki az elemet: délután kisérleteznek vele, ugy volt. Reggel kicsit kábultan kelt fel és a házak körvonalai furcsán hullámzottak. Még később, akkor is, emlékezett rá, hogy magában valamit mormogott "anaemia" vagy ilyesmit, mert szédült és szivdobogást kapott. Ezt akkor mondta magában, mikor a liftbe lépett — még látta a szolga elcsapódó arcát, amint az üvegajtó bevágódott. A szolga volt az utolsó ember, akit látott. A rémület a második emeletnél fogta el. Fuldoklásszerü érzés volt. A második emelet rácsa elferdült és a lift lebegni kezdett, mint egy ballon captif, aminek elvágjuk a kötelét. Mi az, mondta ijedten, csak nem történt valami? De a lift felfelé szállt: tehát nem szakadt le. Még ezt is mondta magában: mindjárt a negyedik emeletnél leszünk és megállunk.

Mi az, mondta utoljára és még nevetni is próbált, mint mikor egy rémképet riasztunk el; ránevetünk, hogy megijesszük s a rémkép higyje azt, hogy nem félünk tőle s tünjön el — mi az, feljebb megyünk?

Aztán figyelni kezdett és számolt. Lefelé nézni nem mert egyelőre: halvány mosolyban torzult el szája, tehetetlen dac fogta el. Jó. Hát akkor lássuk, mi lesz. Végre mégis megborzadt: most elhatározta, hogy nem gondolkodik addig, amig meg nem állanak.

Sokáig, hihetetlen sokáig tartott ez és nem birta tovább. Ugy tünt, hogy hosszu, hosszu, hosszu órákig nem mert gondolkodni: az értelem elzsibbadt és most kinosan nyujtózott egyet — valami tompa, monoton zakatolást hallott, ugy emlékezett, hosszan és sokáig, olyant, mint a vasut zakatolása. Kinosan szedte össze tudatát — emlékezett rá, mi történt és most lefelé fordult.

A sötétségben, ami most körülvette, hidegen, nyirkos borongással próbált tájékozódni. A csillagos eget látta és még a tájat is meg tudta határozni: az ott az Alcione képlete — erre a kis Göncöl, amit gyerekkorában ugy szeretett. De alatta — vagy fölötte volt? nem tudta — egy óriási, kietlen korong derengett halaványan. A korongon árnyékok huzódtak keresztül. Egyszerre meglátta Amerikát. Igen, világosan meglátta: az ismert, karcsu vonal, kissé ferdébb, mint ahogy a térképről ismerte. És ekkor orditani, ujjongani akart és mérhetetlen vágy fogta el, hogy valakivel közölje ezt a félelmes gyönyört. Hát mégis, hát mégis, szörnyüködött ijedt, hihetetlen örömében hát mégis, hát igy van, hát megláthatjuk, én és akárki — vagy csak én? Madách jutott eszébe és tizenhatéves lelkének elevenedtek meg ragyogó intenzitásban. Ó, igen! tudta ő ezt, érezte egész nyomorult életén keresztül, hogy a halál szorongó, ostoba képe a buta test szuggesztiója volt csak — és kacagni tudott volna azon az ostobaságon, hogy egy-egy pillanatra ő is hitt a halálban.

De ez nem tartott sokáig: egyszerre éles fájdalom következett, az őrülethez hasonló és valami zagyva, kusza gomolyag, kivárhatatlan tompaság; — ebbe beleveszett.

És hogy most mi mult el: évszázadok, vagy évezredek, azt csak sejtette. Sejtette, mint ahogy ébredéskor, bár öntudatlanul hevertünk sokáig, halványan érezzük: mennyi idő mulhatott el, mig mellünkön nehezült az álom.

Először akkor jutott eszébe, hogy az elmult időt elképzelje, mikor egyszer a láthatár felé fordult és a vöröses ködtenger fölött megint megjelent az a parányi fényes csillag, szemben az ég hármas ivével, amelyről akkor judta már, hogy: a Nap. Eltünődött és körülbelül négyszáz esztendőre becsülte azt az időt, mig ideért — visszafordult az időben is és azt a pontot, mikor ő ott állt a lift alján s a szolga becsapta az ajtót, meglátta végre, — meglátta, olyan távolságban, mint amekkora távolságban a Történelmet érezte azelőtt — mintha nyolcadik Henrikre gondolt volna, vagy Stuart Máriára — ezt érezte egyszer Londonban, a Tower előtt és Madridban, az Oroszlán-udvar közepén: — ezt az ódon, dohos levegőt — igy csapódott be az ajtó mögötte, mikor a Bastille pincéjéből fölvezette a régiség-őr.

Körülötte az örök, egyhangu, nyulós köd. A ködben szétfolyó alakok nyujtóztak, kitágultak, összehuzódtak megint: egyszer elhatározta, hogy közelebbről nézi meg őket, de belefáradt ebbe a gondolatba, tudta, hogy nem érdemes. Ugyanigy vetette el magától, reménytelenül, azt a gondolatot is, hogy egyszer nagyobb utat tesz ebben a sürü, félfényü ködben, hogy talán eljut valahová, valami szilárdabb partot talál. Eszébe jutott, micsoda óriási gömb az, ahová sorsa vetette — hogy évekig gázolhatná az iszapot és felhőket, melyeknek fenekén ragadós enyü sötétlett — s százmilliomodrészét se járhatná be kerületének. Az az erő, mely iderántotta, megszünt: se repülni, se távolodni nem tud többé s nem is fog soha már.

S hogy ezt belátta s megértette: nem mozdult többé, vagy csak alig. Látta ezerszer, meg ezerszer felkelni és leszállani a Nap piciny csillagját: felkelni és leszállani ujra. Henyén és tünődve ült egy gőzoszlop tetején — nézte az öblös, fekete égboltot és a csillagokat s a hármas gyürü tüzvörös iveit, feje fölött. Alatta gomolyogtak az ellenséges anyagok — ez az örök, unalmas kotyvalék, ez a langyos, lomha libabörző tömeg, mely oly távolra bukott a Nap forró hullámától, hogy kihülve összeállni se tudott — igy kering most az ürben a nagy buborék, lazán és tehetetlenül: nagy massza iszap, melyből nincs kilábolás.

Eleinte érdekelte, vannak-e élő lelkek itt, vagy élő tenyészet. De letett erről is: a szétfolyó, párás ködben mozogtak néha alakok, de nem tartotta meg alakját egy se és soha — és elcsüggedt és elfásult. És századok mulva rájött, hogy a Földről nem került ide senki — egyedül van, egyedül és nincs kinek elmondja, hogy egyedül van. A Fénynyel és Hővel beszélt néha, de azok nem értették, mikor arról beszélt, hogy a lélek néha egyedül lehet — és ő nem tudta ezt megmagyarázni, mert maga is homályosan emlékezett csak rá, a testi értelem régi, régi, megfoghatatlan gyermekkorára: — egy-egy pillanatra villant föl előtte, mint egy emlék, kétéves korunkból. A Földről is beszélt és azok tudták is, hol a Föld, de mikor azt mondta, hogy ő odavaló, csodálkozva kérdezték, hogy lehet a Lélek valahová való? És ő maga is eltünődött és meghökkent. És elhagyta őket.

Igen! A Föld. Mert néha fájdalmas, feszült erőlködéssel próbált emlékezni rá. Kiült a gőzoszlop tetejére és tekintetét mereven befurta a Multba. A Nap piciny csillagja mellett, néha ugy rémlett, egészen apró, porszemnyi szikra villant meg és ő tétován, naivan elmosolyodott — igen, kapta el fuldokolva az emlékét — igen, ez volt az.

És egyik régi, régi kép a másik után villant fel. Ezermililó mértföld... igen, ó, messze, messze, messze volt végtelenül. Talán nem is igaz, tünődött néha... talán csak rémkép... De hogyan kisérthet fejében mégis az emlék, mint az álom? És nem tudta már: álom volt-e csak, itt, a ködben és éjben— vagy valóság, az ő teste. A testére sokszor gondolt, határozottan emlékezett rá, hogy volt, csak azt nem tudta már, milyen volt. néha hosszukásnak látta és zöldesnek és mindenféle ágak és bogak nyultak ki belőle — de aztán eszébe jutott, hogy az mégse ő volt, hanem valami, amit Fáknak és Természetnek nevezett. Egyszer, egy pillanatra, mikor nagyon erőlködött, eszébejutott egy arc: közepén két nedves folt, erről már nem tudta, mi lehetett.

Ebbe görcsösen belekapaszkodott és gyakorolta magát, hogy eszébejusson. És egyszer-kétszer sikerült elég világosan emlékezni rá, a messze multból és távol térből. Hosszukás, kerek arc volt — két ibolyakék csillag imbolygott rajta és egy halványabb, vöröses — egy kicsi, fehér, hosszukás tárgyat látott a közelében — és megint iszonyuan erőlködött, mert homályosan ugy rémlett neki, hogy régen, régen, ezer esztendeje talán, ugy volt, hogy erre a fehér kis rudacskára neki rá kell tüzni a tüzvörös ivet, ami a feje föjlött lángolt, a Szaturnusz gyürüjét.

De hogy miért és mikor és hogyan történt ez, soha nem jutott eszébe többé!

És lassankint elmosódott ez is, kinosan s végtelenül szomoruan: elmosódott a gondolat, hogy teste volt s oda tartozott valaha, a Földre... és egyre több és több köd vonult fölébe — és nem maradt semmi az egészből — egy végtelen, egyenletes bánat csak, nehéz bánat, olyan, mint a Hő, vagy a Vonzás, mely egyhanguan s ridegen hajtja a golyókat a téren át, hajtja és kerengeti egyre, s össze nem ér s nem csap össze soha egyetlenegy se — távolban, érzéketlenül kerengenek s nézik egymást, egyetlen szemükkel.

III.

A fiatal tanárt délután kettőkor találták meg a liftben. Az első kórboncolás szivszélhüdést állapitott meg, — később, ruhái közt találták meg a rádiumot és felmerült a hipotézis: hogy a rádium emanációja megbénithatja a szervezet bizonyos működéseit. Kisérletek is történtek ezirányban: mindenesetre eltiltották az egyetemen, hogy a zsebében, vagy a testén hordjon akárki a veszedelmes elemből.

EGY JÓ LÉLEK

Irta: **Gustave Flaubert.**

Forditotta: **Gábor Andor.**

Aubainné kétségbeesése határtalan volt.

Kezdetben föllázadt Isten ellen, mert igazságtalannak látta, hogy igy elvette leányát — aki pedig soha semmi rosszat nem tett, akinek oly tiszta volt a lelkiismerete. De nem! el kellett volna vinnie délre! Más orvosok megmentették volna! Vádolta magát, utána akart menni és álmában is jajongott. Különösen egy álom nem tágitott mellőle. Férje matrózruhában, hosszu utazásról érkezett meg és sirva mondta feleségének, hogy parancsot kapott, vigye magával Virginiát. Akkor megállapodtak, hogy egy rejtekhelyet keresnek valahol.

Egyszer izgatottan jött be a a kertből. Egy pillanattal előbb (meg is mutatta a helyet) az apa és leánya egymásután megjelentek neki és semmit sem tettek, csak néztek.

Néhány hónapig tétlenül szobájában maradt. Félicité gyöngéd szemrehányásokat tett neki: élnie kell a fiáért és a másikért, "az emlékéért!"

— Az emlékéért? — vette föl a szót Aubainné, mintha álomból ébredne — igen... igen... El ne felejtse!

A mi célzás volt a temetőre, ahova az asszonynak szigoruan megtiltották, hogy elmenjen.

Félicité mindennap ott járt.

Pontban négy órakor elment a házak mellett, felment a dombon, kinyitotta a keritést és odaért Virginia sirja elé. Kis rózsaszin márványoszlop állt rajta, lenn kőlappal, körötte láncok futottak, melyek kertecskét zártak be. A gyepágy nem is látszott a virágtakaró alól. Félicité megöntözte levelüket, felfrissitette a homokot, letérdelt, hogy jobban megmunkálhassa a földet.

Aubainnénak ez lelki megnyugvást csaknem vigaszt szerzett.

Azután évek teltek el, mind egyformán és epizódok nélkül. Csak az ünnepek: husvét, Mária menybemenetele, Mindszentek váltották fel szabályosan a hétköznapokat. A házban történő események alkottak itt olyan dátumokat, melyre később visszaemlékeztek. Igy 1825-ben két üveggessel megcsináltatták a folyosó ablakait; 1827-ben a tető egy darabja leszakadván, majdhogy meg nem ölt egy embert. 1828-ban Bourais ur kezdett rejtelmesen meg nem jelenni és a régi ismerősök egyenként elmentek: Guyot, Liébard, Madame Lechaptois, Robelin, Gremanville marquis akit előbb megbénitott a szél.

Egy éjjel a postakocsi konduktora hirt adott Pont-l'Évéqueben a juliusi forradalomról. Néhány nap mulva uj alprefektust neveztek ki Larsonnière báró személyében, a ki amerikai ex-konzul volt; feleségén kivül sógorasszonya és három kisasszony lakott házában. Gyakran látták őket kertjükben, könnyü, lebegő bluzokban; egy négerjük és egy papagályuk volt. Aubainnét meglátogatták, s ő nem mulasztotta el viszonozni látogatásukat. Mihelyt Félicité valahol messze az utcában észrevette őket, futott "Madame"-hoz, hogy jelentse érkeztüket. De Aubainnére csak egyetlen egy dolog tudott hatni: fia levelei.

Pál semminő pályán nem haladhatott, mert elfoglalta a mulatozás. Anyja kifizette adósságait; ő ujakat csinált; és a sóhajok, melyek kötés közben Aubainné melléből fölszakadtak, kihallatszottak Felicitéhez, a ki a konyhában rokkája kerekét forgatta.

A cseléd és urnője együtt sétáltak a fasorban; és mindig Virginiáról beszélgettek; kérdezgették egymástól, hogy ez vagy amaz tetszett volna-e neki, ekkor vagy akkor mit mondott volna.

A lány apró holmija egy nagy szekrényt foglalt el a két-ágyas szobában. Aubainné oly ritkán tekintette meg őket, a mennyire lehetett. Egy nyári napon mégis rászánta magát: a szekrényből lepkék röppentek ki.

Ruhái sorba voltak rakva, mellettük három baba, játékkarikák, egy kis konyhaberendezés meg a takarója feküdtek. Aubainné és Félicité kiszedték a szoknyákat, a harisnyákat, a zsebkendőket és kiteritették a két ágyra mind, mielőtt összehajtogatták volna. A nap rásütött a szegény ruhadarabokra és megvilágitotta a foltokat rajtuk és a ráncokat, melyek Virginia testének mozgásától származtak.

A levegő meleg és kék volt, egy rigó füttyöngött; ugy látszott, mintha minden az édes életet élvezné. Megtalálták egy kis hosszuszőrü plüs sapkát; gesztenyeszinü volt, de a moly egészen megette. Felicité elkérte. Az asszony és a cseléd egymásra néztek, szemük könnyel telt meg; végre Aubainné kitárta karját és Félicité a mellére borult. És szorosan átölelték egymást, igy enyhitvén bánatukat, mely egyenlővé tette őket.

Életükben először történt ez, mert Aubainné zárkózott természetü volt. Félicité hálát érzett iránta ezért, mintha csak jótéteményben részesitette volna és azontul állati ragaszkodással szerette, vallásos áhitattal imádta.

És szive jósága fejledezni kezdett.

Ha az utcán egy arra vonuló század dobját hallotta, kiállt a kapuba egy korsó almaborral és inni adott a katonáknak. Ápolta a kolerabetegeket. Pártolta a lengyeleket. Volt is köztük egy, a ki el akarta venni. De összeharagudott vele, mert egy reggel, mikor a miséről megjött, ott találta konyhájában, a hová betelepedett és eceteslevest csinált magának, a melyet nyugodtan eszegetett.

A lengyelek után Colmiche apó volt a pártfogoltja, a kiről az a mendemonda járta, hogy 93-ban iszonyatos dolgokat művelt. Az öreg a patak partján lakott, egy rombadőlt disznóólban. Az utcakölykek benéztek hozzá a fal hasadékain, kavicsot dobáltak be, mely vackára hullott, a hol feküdni szokott, folytonos köhögéstől gyötörve. Szemei gyuladtak voltak, karján egy, fejénél is nagyobb, daganat éktelenkedett.

Felicité tiszta ruhát szerzett neki, megpróbálta kitakaritani odúját, azt tervezte, hogy a mosókonyhába telepiti, a nélkül, hogy Madamenak kellemetlenséget szerezzen vele. Mikor a daganat fölfakadt, mindennap lemosogatta, néha pogácsát vitt neki, kitette egy szalmazsákon a napra. És a szegény nyálas, reszkető öreg süket hangon köszönetet motyogott neki és félt, hogy elveszti, feléje nyujtotta karját, valahányszor látta, hogy távozni készül.

Meghalt és Félicité misét mondatott lelki üdvéért.

E napon nagy boldogság érte: ebéd alatt madame de Larsonniére szerecsene jött be, magával hozván a papagályt, kalitkájában és a hozzá való lécet, a láncot és a lakatot.

A báróné a kisérő levélkében megirta, hogy mivel férjét prefektussá léptették elő, ma este elutaznak, s kérte Aubainnét, hogy fogadja el a madarat emlékül és tisztelete tanuságául.

A papagály már régtől foglalkoztatta Félicité képzeletét, mivel Amerikából került, ez a szó pedig Victorra emlékeztette, ugy hogy egyszer kérdezősködött is felőle a négernél.

Sőt egyszer ezt is mondta:

— Madame örvendene, ha a papagály az övé volna.

A szerecsen ezt elmondta urnőjének, a ki nem vihetvén magával a madarat, ily módon szabadult meg tőle.

(Folytatjuk.)

És most már: minden kétség kizárva! Mondjunk le minden hiu reménykedésről!

Mert képzelhetőbb-e ennél meghatóbb, nemesen egyszerübb megválás az élettől!?

Káldos Imre nem bucsuzkodott, Káldos Imre nem érzelgett: elment közülünk, hogy magával vihesse elveinek magasztos tisztaságát, elment, mint hazájának legegyszerübb polgára. Jelleme megalkuvást nem tudott elviselni; távozása előtt azonban nem feledkezett meg polgári kötelezettségéről, — házbérét hátrahagyta a lepecsételt boritékban.

Ime! — irta A Dél, — nagy, az igaz példaadás, amit A Dél saját tudósitója elsőnek közöl A Dél olvasóival, szerénytelenség nélkül állithatjuk, az egész ország olvasó közönségével. Ime! — irta A Dél, — a demokrata erkölcs tündöklő példaadása!... A halál küszöbén is polgár! Minden izében, lelke mélységes mélyéig polgár!... És, ne feledjük, a nemzet ünnepelt vezére, a hatalom váromanyosa, aki milliókban könyökig vájkálhatott volna: megelégedett egy kétezer koronás szerény, egyszerü polgári lakással!... És ilyen egész, ily nagy embert kell elveszitenie a már rég kirugott, de a hatalomhoz még mindig görcsös kétségbeeséssel kapaszkodó kormány átkos

előtt nagy csoportosulás: bizonyosan az ő arcképe van a kirakatban. Odébb, a virágkereskedés ablakában már láthatta is: ott volt, pálmák között, gyászfátyollal körülővezve, az arcképe.

Őt magát, mintha nem akarná meglátni, nem akarná megismerni senki: a gyász a fő!

Ritka ember, hogy ujság ne lett volna a kezében, s mind ujabb és ujabb kiadást rikoltottak, ujabb részletekkel, az ujságáruló suhancok és öregek.

Tagadhatatlan: nem utolsó érzés, amikor igy láthatja az ember, hogy micsoda kavarodás támad halála után!...

És mi történt ezalatt a pártkörben?

Mint pásztor nélkül a viharban maradt nyáj riadtan bujtak össze; mindenki sietett tanácsot adni, de az adott tanács mellé senki sem tudott magának annyi tekintélyt összemarkolni, hogy az ő szavát kövessék. A természetes sorrend szerint s a történtek után, Bezdédy vehette volna át a vezetést, de ő, egyedül, nem mert vagy talán nem is tudott hozzá, Torday pedig meglepően tartózkodó magatartást tanusitott; csöppet sem sietett karonfogni az ő nagy emberét, nemzetünk történetiróját, a magyar Cincinnátust, Bezdédyt.

A prókátor nem igen akart hinni a tragédiában — s ugy, köpönyeg alatt, gerjesztgetett is némi tamáskodó hangulatot. Bizalmasainak bevallotta, hogy ő, ha kell, szive mélyéből osztozik a nemzet gyászában, bár nem titkolhatja: kedden még nem hitte volna, hogy annyira pótolhatatlan veszteség lenne a nemzetre a sarokba szoritott vezér eltünése!...

— A magamfajta vén politikust, fiaim, a tapasztalat leszoktatja az érzelgésről. Mindig eszembe jut Bismarck, aki a pityergő francia követtől megkérdezte, hogy uraságod talán náthás? Csináljatok velem amit akartok, de én a mártirokban nem hiszek. A Telekiek kora lejárt. Ma már nem lövöldözik magukat főbe a zsákutcába szorult politikusok. Ott az államtanácsi elnökség, ott vannak az áldott jó bankkormányzóságok, a különféle elnökségek és igazgatóságok s más efféle sok jó hivatal, ahol egészen akceptábilis nyugdijjal vonulhat meg, amig passziváit elintézi, a csődbe jutott politikus.

Igy tapogatózott, de észrevevén, hogy elmésségein nem mosolyognak, óvatosabban sugdosott s határozottabban csatlakozott a gyászolók mellé is.

Csütörtökön délelőtt, amikor a "Gyors

a nyakunkra nem csempészi, hogy Káldost sakkba fogja vele.

Ezek után Torday elérkezettnek látta a pillanatot, hogy a gyász élére álljon.

Csütörtökön, mint A Dél képén is láthatta az ország, ő vezette az urakat a vezér lakására. Elborult arccal, könyekig meghatottan s meg-megrezzenő kézzel vágta fel a már ismert lepecsételt boritékot s azután, mint kinek a szivében torlódó érzelmek fojtják el hangját, némán szoritott kezet kétthárom ujságiróval.

Csak annyit tudott mondani:

"Vezért még találhat a nemzet, de én ilyen hü barátot, mint akit most elvesztettem, az életben többé soha!"

És mintha önmagára haragudnék e gyöngeségért, szinte dühösen, öklével törölt ki szeméből egy csepp könyet s mogorva tekintettel sietett el a hirlapirók sorfala között.

— A rideg politikuson, az elme emberén, ezen a hatlamas koponyán ime urrá lett a nagy sziv, — suttogta a meghatott hirlapiróknak Fejes ur, Torday nélkülözhetetlen irodavezetője. — Először látom az életben, hogy ő, aki annyi tomboló, országrengető viharban nézett már mosolyogva farkasszemet az ellene zudult indulatokkal, makinációi miatt e boldogtalan, e sorsüldözött nemzetnek!...

Káldos Imre elmosolyódott, de amikor azt látta, hogy a legkomolyabb esti lapok is megismétlik A Dél hiradását, mely szerint a kabinetiroda is jelentést kiván a történtekről: elkomolyodott.

Ez már nem tréfa!

És fölébredt benne a vérbeli politikus.

Jobban meggondolva: kár volt még ma este megjönni! Tarthatna még ez a hangulat reggelig!... Rezegjen át a gyász az egész ország szivén legádázabb ellenségei is legyenek kénytelenek meghátrálni az ország hangulata előtt — s akkor kellene rendezni egy diadalmas föltámadást!

A komoly ember hangosan elkacagta magát.

...Hát aztán törje, emésse magát az ember! Egy kis meggondolatlanság, egy kis könnyelmüség, egy szerencsés kis véletlen s ime: teljesebb a diadal, mint amennyit egy élet munkájával, a legagyafurtabb diplomáciával és országos szervezkedéssel elérhet.

Alapjában undorodott minden izléstelen komédiától, de hát politikus volt s Tordaynak van igaza: a politika nem lovagjáték.

És próbáljuk hát ki a szerencsénket!...

V.

FÖLTÁMADÁS.

A déli-vasut budai pályaházába érkezett meg.

Valami vidékiesen higgadtabb és illedelmesebb, határozottan polgáriasabb jellegü pályaház az ott a mérsékeltebben hevülő Budán; nincs olyan tolakodás, nem sietnek ugy a jó budaiak s a podgyászhordók sincsenek elkényeztetve, megköszönik a tiz krajcáros borravalót is.

Káldos Imre nyugodtan lépegetett a kijárás felé. A csarnok ajtóban, de csak egy pillanatra, mintha ismerős arcot látott volna: Fejes ur, a Torday irodavezetője!... Jobban meg akarta nézni, de már elvesztette szem elől.

Kocsiba ült s hangosan adta meg a kocsisnak a pártkör cimét.

Az alagutig a szokott budai nyugalom. A krisztinavárosi templom feszülete előtt pislogott az áhitatos mécses, mint rendesen. A lánchidfőnél már mozgalmasabb volt a város. Vagy csak ő látta mozgalmasabbnak?!... A Dorottya-utcában megállapithatta, hogy valami szokatlan izgalom nyugtalanitja a közönséget; a Váczi-utca is zsufolva volt. A saroküzlet kirakata

Hirek" leadta a dunaparti szenzációit, olyan lett a párt, mint az olvadt kocsonya. Szerte csurran, ha bolygatják... Várni kell, amig egy kicsit lehül a levegő s megint összeül a tányérban. Vagy pedig: jégre vele!

Torday elszánt kisérletet kockáztatott.

— Meg vagyok rendülve, de — — bocsássatok meg: valami nekem ebben az egész históriában nem kvadrál. Ugy érzem, fiuk, elsietünk valamit! A mi nemes vezérünk, talán már dicsőült barátunk, szegény jó Imre, egész életében nagyon ügyelt az egészségére. A meghüléstől különösen félt mindig!... Én nem mondom, hogy valami végzetes baleset, vagy valami kegyetlen tragédia nem történhetik az emberrel, — bár várakozhatott volna vele, szegény jó Imre, legalább vasárnapig, amig Bezdédy cécóját eligazitjuk, hiszen idecsőditettük a küldöttségeket az egész országból! — De én egy miniszteri tárcában fogadok, hogy vezérünk a Dunába nem ugrott. Ősz van, gyerekek, hüvös az idő s emlékezhettek, hogy ő már a mult héten bélelt felsőben járt.

Ez a nyilatkozat határozott visszatetszést szült: legrendületlenebb csudálói is csak ugy fanyarkodva mosolyogtak s a prókátor irodavezetője nyugtatta meg őket:

— Óh, micsoda sziv!

— Tudjuk, — mondták az urak — de bocsánat, az efféle megjegyzések nem időszerüek, mégsem!

— Óh! — sóhajtott az irodavezető — az urak még mindig nem ismerik őt! Micsoda jellem ez, kérem! Szive ellágyulását palástolja ilyen megjegyzésekkel!... Ki van zárva, az nem létezik, kérem, hogy őt az urak könyezni lássák! Ő uralkodik érzelmein.

Torday még egy utolsót feszitett a huron.

— Fiuk... Mielőtt teljesen a gyásznak adnók át magunkat, még egy végső eshetőséget vennétek számitásba!

— Mit?!

— Hátha a vezér, a hátunk mögött, felruccant Bécsbe?! Mi?!... Volt már ilyen eset.

Az urak reménykedőleg tekintettek egymásra.

— Cinikus vén lator! — áskálódott Torday ellen egy másik prókátor, akinek szintén virágzó irodája van s aki már kétszer közel, de egészen közel volt az államtitkársághoz. — Az bántja, hogy most ő ülhetne a vezér nyergébe, ha azt a hülye Bezdédyt

A férj

IRTA: **BIRÓ LAJOS.**

— Ila, — mondta Áes komolyan — én nagyon szeretlek téged. Ila… ez nem szóbeszéd… nem tréfa… nem szólásforma… Nagyon szeretlek…

A lány mosolygott, odalibbent hozzá és gyorsan, hevesen és cuppanósan ajkon csókolta.

—Én is nagyon szeretlek — mondta nevetve.

— Kérlek Ila, — felelte Áes — mondd ezt egyszer halkan, komolyan és meggondoltan. Szeretném látni, hogy neked is olyan komoly ez a dolog, mint nekem.

A leány felhuzta a szemöldökét, csókra csucsoritotta a száját és bólogatott.

— Ila, kérlek, — fakadt ki türelmetlenül Áes — hát, egyetlenegy percre csak, ne bolondozz végre. Nem birom ezt már… Mond komolyan: szeretsz engem.

— Nagyon.

— Igazán?

— Igazán.

— Vársz rám?

— Igen.

A leány komolyan nézett a szemébe. Áes megindultan nyult a keze után és megcsókolta.

— No végre — mondta örömmel. — Amióta a menyasszonyom vágy, nem tudtam elérni, hogy egy komoly szót halljak tőled. Már azt hittem, csak kacérkodtál velem, az egészet nem veszed komolyan… Most megnyugodva utazom el. Nagyon szorgalmasan tanulok. Egy év mulva, legfeljebb másfél év mulva esküszünk.

Áes másnap elutazott. A lány egy lángoló csókzáporral bucsuzott el tőle; azután egy lángoló levélzáport küldött utána. Az első hónapban mindennap irt neki egy epedő, nyugtalan, türelmetlen szerelmes levelet. A második hónapban minden másod-, harmadnap jött levél. Azután minden héten egy. Azután két hetet szünetelt. Végül — két hónap mulva — egészen beszüntek a levelek. Áes kért, könyörgött, siránkozott; végül telegrafált, hogy ha két nap alatt nincs levele, hazautazik; — erre kapott egy rövid levelet a lány apjától, aki távoli rokona volt.

“Kedves öcsém, — szólt a levél — röviden irok neked; te kevés szóból sokat fogsz érteni. Ilának szerencséje akadt. Megkérte Rostás Mihály, te nem ismered, uj ember itt, de a leggazdagabb takarékpénztári igazgató és földbirtokos. Ila lekötötte neked a szavát; de tudom, hogy ezt te is afféle ifjukori bohóságnak tartod és nem fogsz az Ila szerencséjének utjába állni…”

Áes elolvasta a levelet tizszer egymás után. Nagyon kinlódott, sirni szeretett volna és nem tudott, a szeme égett és az öklét harapta fájdalmában és haragjában. Végre összeszedte magát és irt egy rövid választ:

“Ila irja meg nekem, hogy senki nem kényszeriti, hogy ezt a dolgot ő akarja. Én akkor feloldom a szava alól.”

Postafordultával megjött a válasz:

“Senki nem kényszerit. Én akarom. Bocsáss meg. — Ila.”

Áes erre megirta, hogy a lánynak visszaadja a szavát; kinlódott még egy ideig, azután hallotta, hogy otthon megvolt az esküvő is, ez volt az utolsó nagy fájdalma; ezután elkeseredetten, haragosan, dacosan és makacs energiával tanulni kezdett és lassan elfeledte a dolgot. Másfél év mulva, ha néha rágondolt a lányra, már nem fájt az emlékezés. Három év mulva már haragot sem érzett ellene, mosolygott, ha rágondolt és nem félt attól, hogy találkozhatik vele.

Ekkor hazautazott. A harmadik napon átjött hozzájuk az asszony. Áes komolyan és udvariasan köszönt neki. Az asszony feléje nyujtotta az üde, piros arcát.

— Nem akarsz megcsókolni? —kérdezte. — Csak nem haragszol rám.

Áes szelid, rokoni csókot nyomott az asszony arcára, azután mosolyogva mondta:

— Eszemágában sincs.

— Igazán?

— Igazán.

— És nem is haragudtál rám?

— Egy kicsit, — felelte Áes mosolyogva — egy egészen kicsit.

— Csak egy kicsit?

— Csak egy kicsit.

Az asszony gondolkodva és gyanakodva nézett rá; elkomolyodott, hallgatott egy darabig, azután elmosolyodott:

— Nem hiszem — mondta halkan.

— Mit nem hiszel? — kérdezte Áes meglepetve.

— Az egész dolgot. Hogy nem haragudtál.

— Pedig elhiheted. Igazat adtam neked. Nem volt érdemes rám várnod. Mindent megbocsátottam. Mindent elfelejtettem. Hiszen egyébként haza sem tudtam volna jönni. Azért jöttem, mert… mert mindent elfelejtettem…

Az asszony elhallgatott, elfordult, nem beszélt erről többet. Bucsuzóul ezt mondta:

— Gyere át hozzánk néha-néha… Egészen egyedül vagyok…

— Hát a…

— Az uram? Beteg. Már három hónapja nincs itthon. Fürdőn van.

Áes nem ment át az asszonyhoz, az asszony azonban majd mindennap átsétált hozzájuk. Vidám volt, csattogó jókedvü, a régi nevető és kacagó nő, csak néha lett a jókedve tulzott, érzékeny, ideges, pattanásig feszitett.

Áes egy hétig letagadta magának, hogy az asszony tetszik neki. A harmadik héten azonban az asszony nem jött át egyszer a rendes időben; ekkor türelmetlen lett, nyugtalan lett és azt mondta, hogy elébe megy az asszonynak… Elment egészen a házukig; itt a ház előtt elpirult, dobogni kezdett a szive és félig ijedten, félig örömmel állapitotta meg:

— Ugy látszik, megint szerelmes vagyok belé…

Felkereste az asszonyt. Az asszony egyedül volt, sápadtan és bágyadtan feküdt egy diványon. Bágyadtan mosolygott rá Áesra.

— Nem tudtam átmenni… Irtózatosan fáj a fejem… Szép, hogy eljöttél.

Áes leült és halkan és elfogódottan kezdett beszélni. Pár percig akadozva és idegesen beszélgettek, azután egyikük sem tudott mit mondani és egészen elhallgattak. Nagy, hosszu csend volt. Áes visszafojtotta a lélekzetét. A nagy csöndbe ekkor kétségbeesetten, tombolóan, visszatarthatatlanul belesirt az asszony.

Áes rémülten hajolt föléje. Az asszony szakadozva, zaklatottan, gyötrötten zokogott.

— Ila, — kérdezte Áes ijedten — mi bajod?

— Én olyan boldogtalan vagyok — zokogta az asszony. — Olyan boldogtalan vagyok… Szeretnék meghalni…

Áes meghatva simogatta a fejét; nagy, nagy részvét támadt a szivében.

— Ila, — mondta reszkető hangon — ne sirj…

Föléje hajolt az asszonynak, az asszony egy mozdulatot tett, Áes még mélyebbre hajolt és az asszony egyszerre csak ott zokogott a mellén. Azután kiéhezetten, mohón megcsókolták egymást.

Két hét mulva sietve és izgatottan jött át az asszony. Félrehivta Áesot:

— Táviratot kaptam, — mondta halkan és ijedten — holnap megjön az uram.

Áes gondolkozott, azután megfogta az asszony kezét.

— Ila, — mondta komolyan — én most boldog vagyok. És hálás vagyok irántad. És ugy érzem: mintha három év óta mindig szerettelek volna.

Hallgatott egy kicsit, azután a szemébe nézett az asszonynak.

— Ila, — mondta melegen — ha akarod; elválsz az uradtól és én feleségül veszlek.

Az asszony ujjongott örömében. Megszoritotta a férfi kezét.

— Édes, drága egyetlenem — mondta. — Imádlak.

Beszélgettek arról, mit kell tenniök. Az asszonynak volt egy kérése:

— Várjunk egy hétig. Elő akarom késziteni apát, anyát… És ennyi idő arra is elég, hogy az urammal… hogy Rostással békésen megyezzem.

Áesnak nem volt kifogása az egyhetes halasztás ellen. Gyors szakitás botrány nélkül aligha menne, jobb igy, lassabban, de botrány nélkül.

Az asszony másnap nem jött át. Harmadnap sem. Ekor ő ment át hozzá. Az asszony messziről látta jönni és elébe ment.

— Átjöttem, — sugta Áes — nem birtam ki…

— Édes drágám! — sugta vissza az asszony.

Bementek a házba és az asszony bemutatta Áesot a férjének. Áes meghajolt. Rostás kezet fogott vele, barátságosan leültette, tegezte… Ő maga egy diványon feküdt, papucsban, félig ülve. Áes mereven ült a helyén, feszesen és erőlködve beszélgetett egy ideig azután elhalványodott. Az asszony, aki férje mellett ült, felugrott.

— Mi bajod? — kérdezte ijedten.

— Semmi… semmi — dadogta Áes. — Egy kis szédülés. Ki kell mennem a levegőre, attól elmulik…

Bucsuzott és elment. Másnap nem kereste fel az asszonyt. Harmadnap sem. Egész nap szótlanul, komorán feküdt, néha kiment és idegesen, türelmetlenül, nekibusulva járkált. Negyednap reggel levelet kapott az asszonytól, menjen rögtön át hozzá. Nem ment. Este levél jött: siessen azonnal át. Nem ment. Az ötödik nap reggelén korán felkelt és sietve csomagolni kezdett. Kiszedte a szekrényekből a holmiját és belerakta őket a kofferjeibe. A munka közepén volt, amikor felnyilt az ajtó és bejött rajta az asszony. Bejött az ajtón és megmerevedve állt meg.

— Mit csinálsz? — kérdezte megdöbbenve.

Áes lesütött szemmel állott vele szemben, kinosan hallgatott egy kicsit, azután ekényszeredetten mondta:

— Pakkolok.

— Miért? — kérdezte az asszony reszketve.

— Elutazom — felelte Áes lehajtott fővel.

Az asszony rémült, panaszos zokogásba tört ki, odarohant Áeshoz, átölelte, Áes azonban mozdulatlanul állott. Ekkor a lába elé vetette magát. Áes mozdulatlanul állott.

— Hát mit akarsz? — fakadt ki sikoltva az asszony. — El akarsz hagyni?

— Igen.

— Nem veszel el?…

— Nem…

— Nem kellek neked?

— Nem.

Az asszony sirva vonaglott a lábai előtt; de Áes még mindig mozdulatlan volt; erre ő is felállott és zokogva mondta:

— Most elhagysz… Most már nem kellek… Megcsaltál… Ugy jó voltam… De feleségnek már nem vagyok jó… Vagy nem is gondoltál rá egy percig sem, hogy elvégy… Boszut akartál állni… Vagy egyszerüen megcsaltál… Rutul, aláválóan megcsaltál…

Áes megszólat:

— Ila, — mondta komolyan és szomoruan — én nem csaltalak meg téged. Milyen kevéssé ismersz, ha ezt hiszed rólam.

Hát mit higyjek rólad? Hát miért hagysz most el? Én már előkészitettem mindent… Mi legyen most?

— Én nem tudom, mi legyen. De kérlek, ne kérdezd, miért megyek el. Hidd el: azért, mert lehetetlen maradnom.

— De miért? Miért? Miért?

— Kérlek, ne kérdezd. Egyezz bele, hogy menjek… felejtsd el a dolgot… ne kérdezd, miért?

— De én kérdezem. Én tudni akarom. Én tudni akarom.

Áes vonakodott, az asszony könyörgött, sirt, tombolt, fenyegetődzött, sértegetett, végre fájdalmasan és zokogva nyögte:

— Tudni akarom… Tudni akarom… tudni akarom…

Áes befogta a fülét, de igy is hallotta az asszony panaszos nyögését. Ekkor végre karon fogta az asszonyt, egy székre ültette és halkan és komolyan beszélni kezdett hozzá:

— Ila, te énhozzám hütlenné lettél. Hütlenné lettél, mert egy gazdag ember kért meg feleségül.

— Ostoba lány voltam… Rábeszéltek… Hogy megbünhödtem érte!…

— Ne védekezz, én nem akarok most szemrehányásokat tenni neked. Ellenkezőleg: azt akarom mondani, hogy én ezt már egészen elfelejtettem. Azután most, hogy szeretni kezdtelek… és hogy szerettél… szivből meg is bocsátottam…

— De nem szerettél.

— Ugy szerettelek, — megmondtam — mintha három ét óta szakadatlanul, változatlanul, boldogan szerettelek volna. Ez igy volt keddig…

Az asszony elbámult.

— És kedd óta?...

— Nincs igy.

— Miért?

Ács elforditotta a fejét és zavardottan mondta:

— Kedden megismerkedtem az... uraddal...

Az asszony rémülten kapta fel a fejét rábámult Ácsra.

— És amikor szembenültem vele és arra gondoltam, hogy te feleségül mentél ehhez az emberhez...

Elhallgatott. Az asszony is ijedten hallgatott elöbb, azután remegve kérdezte:

— Haragszol, hogy képes voltam... a vagyona miatt... hozzámenni?...

Ács felnézett.

— Nem, Ila — mondta komolyan. — Nem haragszom. Az nem volna baj. A harag az semmi. Nem haragszom.

— Hanem?

— Ne kényszerits rá, hogy tovább mondjam...

— De igen. De igen. Mondd meg. Mondd tovább. Nem haragszol, hanem?...

Ács komolyan, halkan és szomoruan mondta:

— Ne haragudj, Ila, undorodom. — Nem az, hogy képes voltál engem elhagyni, nem az, hogy képes voltál hozzámenni... Általában: semmi erkölcsi felháborodás, semmiféle harag, egyáltalában semmiféle megfontolás nincs ebben. Egy érzés az egész: — egy szörnyü, egy leküzdhetetlen, egy fojtogató undor...

Az asszony fehéren és mozdulatlanul hallgatta.

— Ne haragudj, Ila — mondta Ács halkan. — Nem az, hogy képes voltál, akármiért, akárhogyan, akármilyen előzmények után... Hogy megfogott, hogy megölelt, hogy megcsókolt...

Összeborzongott az utálattól.

— Bocsáss meg, Ila, — mondta azután — én nem tehetek róla... Talán beteges ez az én érzékenységem... De te az én szememben mindig olyan voltál, igazán ugy néztelek... mint egy virágot... mint egy szines, szép virágot... mint egy virágzó rózsát,.. vagy mint egy illatos, friss gyümölcsöt... Most olyan érzésem van, mintha csiga ért volna hozzád, vagy hernyó mászott volna végig rajtad... Nem tudlak olyannak látni, mint voltál... Nem tudlak olyannak érezni, mint voltál... Nem tudok hozzád érni!... Kóvályogni kezd a fejem, ha rágondolok, hogy... Mint amikor ott voltam nálatok... először ültem szemben az uraddal... és láttam a kezét... a bőrét, a fejét... az arcát... A száját!

Az asszony ujra zokogni kezdett; odament Ácshoz és megfogta a kezét.

— Hát én nem bánom. — zokogta — ne vegyél feleségül. Csak ne hagy el...

Ács el akart huzódni.

— Utálsz? — kérdezte az asszony. — Utálsz? — kérdezte ujra sirva.

Odasimult a férfihoz. Egészen hozzásimult. Ács lefejtette magáról.

— Utálsz? — zokogta az asszony.

— Utállak — felelte Ács csendesen.

Egy régi-régi tárca

IRTA. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ.

Egy hórihorgas, toprongyos öreg ember jelent meg a szerkesztőség ajtajában. A szolga előtt mélyen meghajolt, a szerkesztőt karonfogta és bizalmaskodva kacsintott rá:

— Egy szóra.

A szerkesztő hátrált és tovább ment.

Az öreg pedig ottan állt a nagy terem közepén és nem vette észre, hogy magára maradt. Csontos, sárga kezét még egyre nyujtotta feléje, aki eltünt és nézelődött, köhécselt, mig lassan és szomoruan — a megalázkodás szégyenében — hátrabillent, visszahervadt a keze és csöpögő zöld ernyőjén pihent meg. Sokáig tétovázott igy. Pergamenszerü fülei kigyuladtak és szemei ragyogtak. Pirulva hallgatta a szomszéd szobából áthangzó kuncogást. Nem értette a helyzetet.

Hozzá siettem. Akkoriban gyakran láttam ilyen félénk vidéki embereket, akiknek minden lépésük botlás, szavuk becsületsértés és kiméletük gyöngédtelenség. Megsértenek a szivességükkel és megsértődnek a szivességünkön. Ezek azok, akik a szoba egyetlen székét okvetlenül feldöntik. A vendégségben ők törik össze a legdrágább poharat, ők kiabálnak, mikor suttogni akarnak, ők riasztják fel az alvókat, ha lábujjhegyen is járnak és legelöször ők ülnek le a frissen festett padokra, amelyekre oda van irva: "vigyázat." Szegény öreget meg szántam:

— Parancsol? — kérdeztem töle.

— Egy tárcámat szeretném kikeresni.

Elmosolyogtam. Inkább valamilyen különc prófétát vagy világgyülölö természettudóst sejtettem benne, mint irót.

Intettem a szolgának, hogy adja át a régi köteteket.

Az öreg az előszobába surrant, csendesen egy iróasztal mellé vackolta magát s egészen elveszett a régi poros kötetek között. Félszemmel figyeltem. Levette téli sapkáját és szeliden ragyogott elő kopasz feje. Most már láthattam az arcát. Ah, a szemei milyen érdekesek. Ezekből a világoszöld szemekből komoly és szenvedő lélek tekint ki, amelyben rendkivüli izgalmak bujkálnak. Mostan is nagyon izgatott. Egészen kipirult már. Bizonyosan korán kelt, hogy idején érjen a fővárosba induló vonathoz, a vonat persze összerázta, megtörte, talán nem is ebédelt rendesen és most gyengéden fáj a feje és mégis folytonosan a tárcára gondol, lázasan szaglászva keresi régi ujságok porfelhőjében. Különös ember. Izzadt kezén az évek piszka sárrá változott. Az arca is sáros. Szemei pedig, szelid, kedves, félőrült szemek, riadtan cikkáznak egyik lapról a másikra. Még mindig nem találta meg.

— Nem találtam meg, kérem. Nincs sehol.

Félvállról mondtam:

— Átnézte az összes köteteket?

— Át. Nem is egyszer. Mégse találtam.

— Lehetetlen. Akor valószinüleg nem is itt jelent meg.

Az öreg ur mosolygott.

— Dehogy sem. Határozottan emlékszem rá. A napra is. A cimére is. Mintha most is magam előtt látnám. Le volt nyomtatva. A májusi napfényben ragyogtak a fekete betük. Negyven éve lehet. Akkor husz éves voltam.

Az ajtó ujra kinyilt és most éles, hideg léghuzam söpört át a szobán s kigyöngyölitette a lázas füstfellegeket, a porzó és a tinta savanyu szagát, a viták visszhangját, az átélt gondolatok és harcok foszlányait, amelyek még mindig köröttünk lebegtek. Aludni ment a szolga is. Egyedül voltunk. A szememből pedig egyszerre kiszállt az álom. Egy hirtelen elhatározás szegzett oda az iróasztal mellé, hogy végzete legyek ennek a gyámoltalan embernek és dacra feszülő inakkal, összeszoritott szájjal, az erőfeszités vésö ájultában tovább vezessem valamilyen ismeretlen pont felé és nem tudni miért, egész magamévá tegyem az ő titokzatos, kusza ügyét.

— Ha én azt megtalálnám! — és összekulcsolta a kezét. — Nem tudja, mit adnék érte. Az életemet is odaadnám. Ilyen szépet sohase irtak. Soha, soha! A fiatalságomat irtam meg benne. Évek óta járkálok mindenfelé. Éjjel és nappal kutatom. Most idejöttem. Ez az utolsó állomás. Itt kell lennie.

— De miről szólt a tárca?

Az öreg két nagy ivet irt a levegőbe, végtelen szeretettel. Lehunyta a szemét.

— Nem lehet elmondani. Szép volt. Nagyon szép. Gyönyörü.

Pokoli éjszaka volt. Egymás után dobáltuk le a puffanó, porzó, füstölgő köteteket. Kezünk mohón, szinte buján turkált a lapok közt és valami hihetetlen vakbuzgalommal, az őrület lihegésével kerestük sárga lapok közt egy ember életét, azt, ami még értékes neki, az utolsó rongyot, az utolsó hazugságot. Siettünk. Ugy, mint néha sötét lépcsőkön sietünk minden ok nélkül, a félelem ösztönével, saját árnyékunk elől. Talán attól féltünk, hogy a reggel nyomunkba lép, utolér és reánevet eredménytelen munkánkra. Cigaretták és a rongyosra mart szivarok sötét parázssal buktak ki szájunkból.

A percek pedig egyre multak. Lesoványodtunk és elkoptunk ebben a hajszában s szájunk és arcunk szürke és piszkos lett a hamu kesernyés csikjaitól. Végre agyongyötörve hullottunk a pamlagra és a kudarctól pirulva néztünk magunk elé.

A tartalomjegyzéket is átfutottuk. Nyoma se volt a novellának.

Az öregre pillantottam. Szepegve és nagyon illedelmesen várt mint egy félő gyerek. Arcáról eltüntek a piros lázfoltok.

— Menjen haza, öregem. — mondtam csendesen. — Majd holnap.

Az öreg azonban meg se moccant.

— Meg kell találnom. Hiszen emlékszem reá. Most már emlékszem. Eszembe jutott minden.

Kiváncsian néztem reá. Beszélni kezdett.

— A mese a kékszemü és a feketeszemü fiuról szólt... Ez a két fiu a legjobb barát volt. De egyszer megszerettek egy leányt. Nem tudták sokáig, minthogy mindaketten álomvilágban éltek.

Finoman és csendesen mesélt az öreg.

— A kékszemü mindent kéknek látott. Kék volt előtte az éjjel, a nap, az erdő, minden. Kéknek látta még a lányok sötét szemét is. A feketeszemü pedig mindent feketének. Még a szőke leányok haját is. Igy mentek egymás mellett egyik a kék, másik a fekete végtelenségben, mig egy este egy kapu előtt álltak meg és megtudták, hoy meg kell halniok, el kell bucsuzkodniok örökre és elbujdostak a kis vidéki város éjszakájában. Ott, a fáradt folyócsa partján ültek és sirtak. A lelkük, az ő picike, törékeny üveglelkecskéjük pedig meghasadt, zenélve, sziporkázva, trillázva ezer darabra tört. Átölelték egymást és a gyöngyvirágok között haltak meg.

— Szép — mondtam fáradtan.

Az öreg lassanként tüzbe jött. Álmosan hallgattam. Most már láttam, hogy csak a mérges hajnal mutatja neki ezeket a képeket és hagytam beszélni.

— Ön nem tudja, milyen volt ez a leány. A haja rozsdaszőke és a bőre porcellánfehér. Ah, a Marie. Szemei pedig melegek és barnák, mindig csodálkoztak és ha rámeredtek valakire, gyengén kacsintottak. De ez csak szebbé tette. Ez a gyengéd kacsintás csak parfüme volt az arcának, édes vanilla-illat, mintha sok-sok párna támasztotta volna és ő is unná a fejét, a szép szemeit és az életet.

Kissé összeborzongtam. Ez az ember nem tudja, mit beszél. Valami emlék kergette ide, amelynek most nem tudok végére járni. Hiába is akarnék. De egyszerre láttam, hogy mi tartott eddig ébren, mi kergetett bele a bolond virrasztásba és ebbe a céltalan hajszába és hamar szerettem volna szabadulni a különös képzelgőtől, aki egyre lázasabban beszélt.

Künn már gyengén virradt. Szemben egy tüzfal fehérlett s a hajnal mozdulatlanságából egyenesen arcunkra világitott. Láttam, amint a piszkos folyosó lámpája küzködött, fellélegzett és meghalt. A csend szinte ijesztő volt. Ez a hajnalodó házak hangulata, amely dermesztően fekszik mindenkire, ugy hogy az ébrenlevők se mernek zajt csapni, s halkan járnak és halkan beszélnek, mintha igyekeznének az alvókhoz hasonlitani. Megtöröltem a homlokomat. Ásitottam.

— Feküdjön le, édes barátom. Aludja ki magát. Hiszen ezt a mesét most gondolta ki.

Az öreg felrettent, tágra nyilt szemekkel nézett rám.

— Igen, — mondtam — maga sohase irta meg a tárcát.

Elhangzott a szavam. A végzetes szó. Csend lett.

A vendégem nem tiltakozott. Leült egy székre, az iróasztal mellé és szomoruan lelógatta a fejét. Sohase láttam nála koldusabb koldust. Ugy ült ott, mint akinek semmije se volt már, kifacsarva, összegyürve, megsemmisülten és siratta az életét, elmult, hiábavaló, ostoba érveit és a tárcát, az egyetlen szép álmát, amit sohasem irt meg.

Feje az iróasztalra bukott.

Könnyei pedig odapotyogtak az itatósra, az antracéntinta friss foltjai mellé.

Az itatós mohón felitta.